

Univerza v Mariboru
Fakulteta za varnostne vede

DIPLOMSKO DELO
Vpliv vahabizma kot grožnja na Balkanu

Maj, 2010

Andrej Beljan
mentor: mag. Marjan Miklavčič

KAZALO

1.	UVOD.....	1
2.	METODOLOŠKI PRISTOP	2
2.1	Predmet in cilj.....	2
2.2	Hipoteze.....	2
2.3	Uporabljene metode.....	3
3.	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	4
3.1	Nekaj osnovnih pojmov o islamu	4
3.2	Nekaj osnovnih pojmov o vahabizmu	7
4.	VAHABIZEM IN VAHABITSKO GIBANJE	11
4.1	Pojav in nastanek vahabizma – zgodovinski pogled	11
4.2	Razlike med dojetjem islama med vahabiti in ostalimi muslimani	14
4.3	Vahabizem in salafizem.....	16
5.	POJAV VAHABIZMA NA BALKANU	17
5.1	Razlogi za pojav vahabizma na Balkanu	17
5.2	Štiri obdobja prihoda vahabizma na Balkan in opis posameznih obdobji.....	19
5.3	Vahabizem v Sandžaku in Črni Gori	23
5.4	Vahabizem v Makedoniji.....	24
5.5	Vahabizem na Kosovu.....	25
5.6	Vahabizem v Albaniji in Bolgariji	26
6.	NESOGLASJA MED VAHABITI IN OSTALIMI MUSLIMANI	28
6.1	Razhajanja med »tradicionalnim« in »izvirnim« islamom.....	28
6.2	Nesporazumi in nesoglasja v Islamskih verskih skupnostih (IVS)	30
6.3	Kako se kaže vpliv vahabizma na konkretnih primerih?.....	31
7.	POVZETEK RAZGOVORA S PRIPADNIKOM VARNOSTNE SLUŽBE	33
8.	ZAKLJUČEK	35
8.1	Verifikacija hipotez	35
8.2	Povzetek temeljnih ugotovitev	36
9.	LITERATURA IN VIRI.....	38

POVZETEK

Vahabizem je fundamentalistično, puritansko islamsko gibanje, ki je s svojim pojavom v sredini 18. stoletja presenetilo islamski svet. Skozi zgodovino je gibanje doživljalo vzpone in padce, kakor tudi določene spremembe. Vahabiti so od samega nastanka gibanja trdno stali na učenju in prepričanju Mohameda ibn Abdel Vahaba in v teh stališčih se niso spremenili do današnjih dni. Usoda gibanja je tesno povezana z dinastijo Saud.

Zaradi omenjenih stališč, ki izhajajo iz vahabitskega dojetja in razlaganja islama, imajo vahabiti nemalo nasprotnikov. Njihove nasprotnike najdemo med muslimani, med verniki drugih veroizpovedi in neverniki. Veliko skupnih točk v pogledu na islam najdejo vahabiti s salafiti, zato je med njimi težko potegniti jasno ločnico.

Slovenci smo se s pojmom vahabizem srečali predvsem po letu 1992, ko so se vahabistske ideje izraziteje pojavile v naši neposredni bližini. Ideje gibanja so prihajale v različnih časovnih obdobjih, na različne načine, tako da jih je danes mogoče zaznati skoraj na celotnem Balkanu. Največji razlogi za pojav vahabizma na Balkanu so zagotovo vojna v Bosni in Hercegovini ter vojaški spopadi na Kosovu.

S prehodom idej v prakso je nastal »konflikt« med »tradicionalnim« in »izvirnim – pravim« islamom. Posledica tega »konflikta« se kaže v številnih incidentih, ki povzročajo versko in nacionalno nestrpnost med prebivalstvom, med organizacijami in znotraj njih.

V vsakem primeru je vahabizem na področje Balkana prinesel nekaj novosti, s katerimi se prebivalstvo sooča, del njega pa tudi sprejema.

Ključne besede: vahabizem, muslimani, islamska verska skupnost, Balkan, Savdska Arabija.

INFLUENCE OF VAHHABISM AS A THREAT IN THE BALKANS - SUMMARY

Wahhabism is fundamentalism Puritanism Islamic movement, which with its occurrence in the middle of 18th century surprise whole Islamic world. Throughout history Wahhabism experienced slopes and collapses as well as certain changes. From the early beginnings Wahhabists kept a firm hold of learning and beliefs of Mohamed ibn Abdel Wahhab and didn't changed those beliefs to present-days. Fate of Wahhabism is in close connection with Saud dynasty.

For the sake of beliefs which came out from their comprehensions and interpretations of Islam, Wahhabists have considerable amount of enemies which can be traced among Muslims themselves, other believers as well as non believers. A lot of common points regarding Islam can be found between Wahhabists and Salafi movement, that's why it is difficult to draw clear line of separation between this two ideologies.

Slovenians faced the conception of Wahhabism movement in the beginning of the 90's, after 1992 to be precisely, when Wahhabists ideas appeared in Slovenia's neighborhood. Those ideas came in different epoch, on a different ways and today can be traced within whole Balkans. The main reason for the appearance of the Wahhabism in Balkans is indubitably war in Bosnia and Herzegovina as well as military conflicts in Kosovo.

With ideas becoming live a conflict between "traditional" and "original" – genuine Islam appeared. It consequences can now be found in numerous incidents and clashes which are creating religious and ethnic intolerance among the inhabitants and organizations themselves.

In any case Wahhabism brought certain novelties in the Balkans, novelties which local population is confronted with, and also accepting it by some.

Key words: Wahhabism, Muslims, Islamic Religious Community, Balkans, Saudi Arabia.

1. UVOD

Ko zaslišimo besedo islam, ima večina izmed nas ustvarjeno podobo s soncem, neskončnim peskom, džamije, ljudi, ki so »čudno« oblečeni, kratka slika, ki je različna od slike, katero imamo pred sabo v našem vsakdanjem življenju. Morda redko ali pa nikoli ne pomislimo, da je islam veliko, veliko več kot omenjena slika, ki je pred nami. Morda celo nikoli ne pomislimo, da je islam to, česar mi, ki živimo izven njega, ne bomo uspeli nikoli spoznati in nikoli razumeti. Seveda si ob teh mislih lahko postavimo vprašanje, zakaj bi ga sploh razumeli in zakaj bi ga spoznavali. Moje mišljenje je, da zato, ker je med nami in ker ga premalo ali pa skoraj nič ne poznamo. O vsem, česar ljudje ne poznamo, si ustvarimo lastno mišljenje, ki pa je pogosto napačno in izkrivljeno. Posledice nepoznavanja so pogosto strah in predsodki, kar povzroča napake v človekovem mišljenju in dejanjih, pogosto tudi v lastno škodo. Da ne bi povzročali škode sebi in drugim, je potrebno pridobiti znanje strokovnjakov in tistih, ki niso obremenjeni z dnevnim dogajanjem.

Med pisanjem diplomske naloge sem v želji, da jo napišem čim boljše, naletel na različno literaturo. Kljub temu da nisem strokovnjak iz tega področja, sem bil pogosto razočaran, ker sem opazil, da so nekateri avtorji člankov nepoznavalci osnovnih dejstev, ki se nanašajo na islam. Pogosto je tudi v vsakdanjih medijih zaznati nepoznavanje in nerazumevanje osnov islama in vsega, kar je povezano z njim, predvsem pa tistega, kar z islamom kot religijo ni povezano.

V istem stavku izrečene besede kot so: islam, islamizem, ekstremizem, fundamentalizem, terorizem, vahabizem, skrajništvo, ... ustvarjajo pri vseh nas odpor in vzbujajo strah. Strah je toliko večji, ker je v njem občutek, ki postavlja pod vprašaj eno od osnovnih človekovih vrednot, tj. varnost. Ali je naša varnost res ogrožena? Kaj jo ogroža? S čim in na kakšen način? Da bi dobili odgovore na vsa ta vprašanja, moramo vse potencialne vire ogrožanja spoznati in poznati.

2. METODOLOŠKI PRISTOP

2.1 Predmet in cilj

V svoji diplomski nalogi želim predstaviti, kaj je tisto, čemur ljudje pravimo vahabizem. Vahabizem kot versko gibanje sem poskušal prikazati od njegovega nastanka do današnjih dni, s ciljem, da bi nekoliko približal vahabitsko filozofijo. Skozi opis mišljenja in nazorov vahabitov sem poskušal prikazati, v čem je bistvena razlika med njimi in ostalimi muslimani.

Znaten del mojega dela je namenjen vahabizmu na Balkanu. Podrobneje sem želel prikazati, kako in kje je mogoče opaziti prisotnost vahabitov in vahabitskih idej na balkanskem polotoku. V začetnih poglavjih sem opisal, zakaj in kako je vahabizem prodiral na Balkan. Način prodiranja omenjenega gibanja v našo bližino je bil v posameznih časovnih obdobjih različen, zato sem ta obdobja razdelil v štiri faze in vsako podrobneje opisal.

Posebno pozornost sem posvetil razliki v pogledih na islam med vahabiti in ostalimi muslimani, zato ker so ravno ti različni pogledi najpogostejši razlog za nesoglasja in nasprotna stališča. Nesoglasja pogosto privedejo do različnih incidentov, ki ogrožajo varnost ljudi.

S svojim odnosom do vere in s svojimi pogledi na življenje vahabiti pogosto ogrožajo delovanje uradnih institucij, ki delujejo po nazorih liberalnega, demokratičnega ustroja. Na kakšen način in v katerih segmentih se kaže ogrožanje, sem opisal na posameznih primerih. Poskušal sem opisati kaj je vahabizmu omogočilo uspeh v zgodovini in danes.

2.2 Hipoteze

Pri svojem delu sem postavil naslednje hipoteze:

- Vahabizem je bil kot samo gibanje osnovan z namenom bojevanja in kot tak predstavlja grožnjo.

- Na področje Balkana je vahabizem prihajal na različne načine in zaradi različnih razlogov (neizogibni razlogi in upravičeni razlogi za obstoj muslimanov).
- Vahabizem predstavlja grožnjo v prvi vrsti muslimanom.
- Razvoj in širjenje vahabizma na Balkanu bi lahko v prihodnosti predstavljalo grožnjo tudi v širši regiji.

V diplomski nalogi želim postavljene teze potrditi. S potrditvijo tez bi potrdil tudi to, da vahabizem predstavlja na Balkanu grožnjo za nemoteno delovanje islamske skupnosti, sožitje med samimi muslimani in sožitje med prebivalci različnih veroizpovedi.

2.3 Uporabljene metode

Pri izdelavi diplomske naloge sem uporabil:

- metodo uporabe strokovne literature,
- metodo proučevanja dokumentov ,
- metodo razgovora in intervjuja.

Pri uporabi strokovne literature sem uporabil literaturo strokovnjakov, ki so dobri poznavalci islama in poznavalci vahabizma.

Pri metodi proučevanja dokumentov sem poskusil svoje teze utemeljiti s predstavitvijo različnih člankov, ki so bili objavljeni v medijih.

Pri metodi razgovora in intervjuja sem opravil razgovor s pripadnikom varnostne službe, ki deluje na področju Balkana.

3. OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

3.1 Nekaj osnovnih pojmov o islamu

Beseda islam terminološko izhaja iz besede selam, kar po arabsko pomeni »božji mir«. Pripadniki islama se imenujejo muslimani. Na svetu je okoli 1,5 milijarde muslimanov, kar je za krščanstvom druga najbolj razširjena religija, po nekaterih podatkih pa naj bi bila celo največja. Najbolj je razširjena na Bližnjem Vzhodu, Aziji in Afriki. Število pripadnikov islama se zelo povečuje. Muslimani imajo nekatere nazore o Bogu in zgodovini enake kot judje in kristjani. Najpomembnejši dogodek v muslimanski zgodovini je bilo razodetje božje besede Mohamedu v začetku 7. stoletja. Mohamed, ki je zaslovel kot božji poslanec in prerok, se je rodil okoli leta 570 v Meki. Kot otrok je osirotel in vzgajal ga je njegov velikodušni stric. Ko je odrasel, je postal gonjač kamel, trgovec, mož in oče. V skupnosti, kjer je živel, so ga zelo spoštovali in imenovali Zaupanja vreden. Mohameda je zelo motilo brezzakonje, ki je vladalo med njegovimi rojaki in motilo ga je, ker so častili več bogov. Abrahamova vera v enega Boga, ki je bila nekoč razširjena v Arabiji, se je sčasoma razgubila. Pogosto se je umikal v planine, da bi tam molil in premišljeval. Nekega dne je bil na gori Hira v bližini Meke in tam je doživel prvo razodetje. Bog mu je govoril prek angela Džibrila (Gabrijela). Od tistega dne je Mohamed doživljal razodetja vse svoje življenje.

Svoja razodetja je začel širiti med ljudmi. Osrednje sporočilo je bilo, da »ni boga razen Alaha«. Ljudi je kmalu začel zanimati njegov nauk, vendar so se tedanji politični voditelji zbalii njegove priljubljenosti in mu začeli sovražno nasprotovati. Zaradi nasprotovanja in groženj je moral Mohamed leta 622 s svojimi privrženci pobegniti v mesto, ki se danes imenuje Medina. Potovanje v Medino je znano kot hidžra ali selitev in je tako pomemben dogodek, da muslimani z njim začenjajo svoje koledarsko štetje. V Medini se je njegovo gibanje hitro širilo in postalo zelo močno. Leta 629 so muslimani zavzeli tudi mesto Meka in končno so tudi tam Mohameda sprejeli kot božjega preroka. Pridobil si je veliko spoštovanje kot verski voditelj in državnik. Mohamed je umrl leta 632. Njegov prijatelj Abu Bakir je ob njegovi smrti objavil »Tisti, ki častite Mohameda, se morate sprijazniti z njegovo smrtjo. Tisti, ki častite Alaha, vedite, da je Alah živ in ne bo nikoli umrl.« Te besede kažejo muslimanski odnos do Mohameda. Ne sme se častiti,

čprav zasluži kot Alahov poslanec največje spoštovanje. Muslimani vedno, kadar izgovorijo njegovo ime, dodajo: »Mir z njim«. S tem želijo tudi poudariti, da se zavedajo, da je Mohamed mrtev.

Koran je sveta knjiga muslimanov, ki verujejo, da vsebuje razodetje Mohamedu med zadnjimi 22 leti njegovega življenja. Njegov avtor je torej Alah in ne Mohamed. Razodetja so se najprej širila ustno, kmalu so jih tudi zapisali, vendar so jih šele po Mohamedovi smrti zbrali v knjigo. Ker velja Koran za božjo besedo, se ga skuša večina muslimanov naučiti brati v izvirniku. Sestavljen je iz 114 sur (poglavji). Sure so razvrščene tako, da je razen prve, vsaka naslednja sura krajša od prejšnje. Vsebinsko, slogovno in kronološko ločujemo med t.i. surami iz Meke, s katerimi je hotel Mohamed nevernike odvrniti od čaščenja malikov z grožnjo skorajšnje poslednje sodbe in jih pridobiti za vero v dobrega Stvarnika ter surami iz Medine, s katerimi je nastopil kot vodja in zakonodajalec svoje skupnosti ter potegnil jasno mejo med islamom in judovstvom. Ureditev Korana, ki v temeljih velja še danes, je delo kalifa Osmana (okoli 653). Na njegovih religioznih in zakonskih predpisih temelji islamsko pravo (fikt). Koran, ki velja za večno veljavno merilo človekovih dejanj in misli, je odločilno zaznamoval islamsko kulturo vse do današnjih dni.

Poleg Korana je vodilo za versko in življenjsko prakso muslimanov Suna (arabsko izhrojena pot). Suna je jedro pravnih in islamskih tradicij, ki temeljijo na izrekih in dejanjih, ki jih pripisujejo preroku Mohamedu.

Eden osrednjih pojmov islama je tudi šarija. Sama beseda izvira iz arabskega korena, ki pomeni »predpisana pot«. Šarija je skupek vseh božjih zapovedi, kot so zapisane v Koranu in Izročilih, v skladu z analitičnimi načeli štirih pravovernih šol prava. Uleme so razvili »vedo o šarijah« (fikh), ki naj bi odgovarjala na vse, tudi najbolj vsakdanje probleme vernikov. Šarija podrobno določa, kaj je obvezno, priporočljivo, poljubno ali dopuščeno, ne prepovedano, a priporočljivo ter strogo prepovedano (haram). Ti predpisi zadevajo vse plati človekovega življenja in razmerja do Boga: čaščenje boga in petih stebrov islama ter družabno življenje – zasebno in kazensko pravo, prehranjevalne prepovedi.

Prerokov naslednik oziroma namestnik na zemlji se imenuje kalif. Njegova funkcija je predvsem duhovna in je omejena na zagotavljanje spoštovanja šarije. Kalif je prvi imam - vodja celotne muslimanske skupnosti. Po prerokovi smrti pride med muslimani do prvega velikega razkola na politični ravni. Jabolko spora je bilo, kdo bo po prerokovi smrti vodil skupnost. Pri navedenem sporu se muslimani razdelijo na sunite in šiite. Šiiti so mnenja, da so pravi voditelji in nosilci verske avtoritete lahko le Mohamedovi krvni potomci, medtem ko so suniti za demokratično zbiranje vodji, ki niso nujno Mohamedovi potomci. Delitev na sunite in šiite lahko označimo za tradicionalno delitev muslimanov.

Razlaga pojmov in njihovega vsebinskega pomena, ki so pomembni za razumevanje naloge:

- Hadž – romanje. Muslimani upajo, da bodo vsaj enkrat v življenju romali v Meko, da bi obiskali Kabo. To je svetišče, ki naj bi ga zgradila Ibrahim in eden njegovih sinov, Ismail. Hadž je v dvanajstem muslimanskem mesecu, ko milijoni romarjev potujejo v Meko in bližnje pomembne kraje okoli nje.
- Džihad – napor, ki je usmerjen k določenemu cilju. Za mnoge muslimane pomeni džihad tudi sveto dolžnost, da s svojim zglednim življenjem ljudi spreobračajo v islam. V pravnem in najbolj poznanem primeru pa džihad pomeni boj za obrambo islama.
- Šeriat je islamsko versko pravo in pomeni jasna, ravna pot. Vira za šeriat sta Koran in Suna. To pravo daje izčrpna navodila za osebno življenje in vodenje države.
- Imam je vodja skupne molitve. Na Balkanu se pogosteje uporablja beseda hodža.
- Hadis – prenos tradicije. To so izreki in dejanja preroka Mohameda in njegovih naslednikov, ki predstavljajo temelj Sune.
- Mudžahid – borec na božji poti. Tako je označen tisti, ki se z orožjem bori za uveljavitev svojih idej.
- Mufti je najvišji muslimanski predstavnik pokrajine, ki je pristojen za izdajanje fetev, kar pomeni pravno formalnih stališč.
- Hafiz je naziv, ki ga dobi tisti, ki zna Koran na pamet.

- Reis ul-ulema se imenuje vodja muslimanov.
- Šejh – starešina ali poglavar. Pri Arabcih tako označujejo osebo, ki ima zelo velik ugled. V novejšem času pa tako imenujejo tudi verske učenjake. V vsakem primeru gre za titulo, ki jo nadenejo osebi, katera uživa ugled zaradi svojega verskega znanja.
- Ramadanski bajram je praznik ob koncu meseca posta, ramadana.
- Namaz – molitev. Islamsko učenje predpisuje pet dnevni molitev. Vsaka dnevna molitev ima še poseben, svoj naziv.
- Mezheb – islamska pravna šola. V sunitskem islamu so uveljavljene in priznane štiri versko pravne šole: hanbelitska, hanefitska, šafijska in malikijska.
- Minaret – stolp ob džamiji, s katerega se poziva k molitvi.
- Mešihat – urad, sedež muftija. (članek je dobljen 01.02.2010 na <http://www.religije.com>),(Smailagić, 1990)

3.2 Nekaj osnovnih pojmov o vahabizmu

Vahabitsko gibanje se imenuje po šejhu ul islam (»islamski prvak«, »človek, ki veliko ve o islamu«) Mohamedu ibn Abdel Vahabu. Osnovno načelo, ki ga vahabitsko gibanje zagovarja je, da se mora vsak pravi vernik truditi očistiti islam. Islam naj bi se očistil od teoloških inovacij, praznoverja, odpadništva in mnogoboštva. Po prepričanju Mohameda ibn Abdel Vahaba so vsi ti pojavi značilni za predislamsko obdobje, ki ga označuje kot dobo neznanja.

Vahabizem zavrača brezpogojno sprejemanje verske avtoritete. Vahabiti ne vidijo potrebe, da bi vsebino Korana vernikom razlagali verski učenjaki, temveč trdijo, da lahko Koran razume vsak musliman sam. Njihovo prepričanje je, da Koran povsem jasno opredeljuje, kaj je dovoljeno in kaj prepovedano, s tem pa je onemogočena subjektivna razlaga in odstopanje od osnov islama.

Vahabiti so prepričani, da so se muslimani sčasoma oddaljili od Korana in resničnega nauka preroka in poslanca Mohameda, zato se morajo ponovno osredotočiti na temelje islamske vere. Po njihovem prepričanju to pomeni, da morajo muslimani živeti, misliti,

delovati in govoriti tako, kot je to počel poslanec Mohamed in njegovi privrženci v času njihovega življenja ter v času dveh generacij za njimi. Vahabiti trdijo, da sami nadaljujejo tradicijo Pobožnih prednikov ali Častnih prednikov iz prvih treh generacij muslimanov (Potežica, 2007).

Kot sem že omenil, vahabiti trdijo, da mnogi muslimani živijo v neznanju in jih celo obtožujejo, da niso na poti, ki jo je Alah odkril preroku Mohamedu, zato jih celo obtožujejo, da niso pravi muslimani.

S pomočjo nekaterih del Ahmana Zanini Dahlana in Eyyub Sabri Pashe, prof. dr. Nerkez Smailagić navaja v Leksikonu islama skrajšano verzijo osnovnih stališč vahabitskega gibanja, ki se glasijo:

- Vsak, ki veruje v nekoga ali nekaj drugega razen Alaha, zasluži smrt.
- Tisti, ki poskuša dobiti Božjo naklonjenost z obiski grobov svetnikov je v Koranu opredeljen kot politeist (mušrikun). Prav tako je označen za politeista tisti, ki v molitvah omenja angele, svete osebe in preroka Mohameda.
- Pričakovati ali iskati posredovanje od kogarkoli drugega razen Alaha je politeizem.
- Če nekdo posreduje znanje, ki nima osnov v Koranu ali Suni, je nevernik.
- Oporekanje, nespoštovanje ali preklicavanje Božje volje pomeni nevernost ali krivoverstvo.
- Prisotnost na javnih molitvah je obvezna.
- Kajenje tobaka je prepovedano in se kaznuje z bičanjem.
- Prispevek – miloščina (zakat) se plačuje tudi od tajnih prihodkov in od prihodkov od trgovanja.
- Sama trditev, da je človek pripadnik islamske vere ni dovolj, da bi bil človek pravi vernik, temveč je nujno potrebno preveriti človekov karakter. (Smailagić, 1990)

Vahabiti najstrožje prepovedujejo slike in fotografije vseh živih bitji, ki imajo dušo. Prepovedujejo glasbo, ples, kajenje, uživanje alkohola, kockanje, gledanje televizije, gledališče, nošenje svile in zlatega nakita. Na pogrebih ne dovoljujejo žalovanja in

izkazovanja čustev, v vsakdanjem življenju je uporaba grdih besed in žaljivk prepovedana. Pravzaprav je v njihovi verski praksi prepovedano vse tisto, kar bi kazalo na neskromno in veri neposvečeno življenje.

Zelo veliko pozornost posvečajo ritualom in tradiciji, ki se ne kaže samo pri molitvah in pri drugih obveznostih muslimanov, temveč tudi v vseh pogledih vsakodnevnega življenja; npr. vedno jejo s tremi prsti, vodo pijejo vedno s štirimi požirki in tremi predahi z desno roko sede. Spoštovanje tovrstnih ritualov in tradicije jemljejo kot obvezo, saj je tako ravnal prerok Mohamed in Častni predniki.

Vahabiti se držijo skromnosti tudi pri oblačenju. V današnjem svetu so ženske prepoznavne po zakritosti vseh delov telesa, moški pa so predvsem prepoznavni po bradah in krajših hlačah, ki segajo malo nad gležnji. Večina vahabitov si brade ne brije, temveč le krajša. Hlače, ki so dolžine nad gležnji, pa sicer niso običaj, ki bi veljal za izvirno vahabitsko tradicijo, ampak je uveljavljen tudi med drugimi muslimani, predvsem zato, da se prah in ostala umazanija ne bi nosila v džamije (Potežica, 2007).

Vahabiti poudarjajo, da niso ustanovitelji nove islamske pravne šole niti novega sistema verovanja. Spoštujejo štiri imame: Malika, Šafija, Ahmada ibn Hanbala in Abu Hanifa, po katerih se imenujejo islamske pravne šole v sunitskem islamu in med njimi vahabiti ne delajo razlik. Poudarjajo tudi, da je njihov sistem verovanja tisti, ki ga je obnovil Mohamed ibn Abdel Vahab. Tako obnovljen sistem je utemeljen na edinosti in enotnosti Alaha in je očiščen vseh novosti (Oliver, 2003).

Vahabiti torej ne sledijo nobeni od štirih islamskih pravnih šol v sunitskem islamu, temveč v veri in verski praksi zagovarjajo rigidno in legalističen pristop. Sprejemajo Koran in hadise v izvorni obliki, prizadevajoč si, da jih razlagajo tako, kot so jih razlagali muslimani iz prvih treh generacij Častnih prednikov.

Oliver Potežica zatrjuje, da je vahabizem konzervativno, puritansko versko gibanje, za katerega bi lahko trdili, da je fundamentalistično, ker zagovarja vračanje na osnovna – temeljna in izvirna islamska učenja. Gibanje ne skriva nestrpnosti do šiitov, dervišev, sufizma in liberalnih islamskih učenj. Mnogi vahabiti šiite smatrajo za odpadnike in jih ne priznavajo za muslimane, predvsem zaradi zamere, ker prvemu imamu Aliji pripisujejo božje lastnosti, s čimer negirajo islamski monoteizem (Potežica, 2007).

Leonid Sergejevič Vasiljev v svojih delih poudarja, da se je s tem verskim gibanjem začelo obdobje reform in transformacij islama. Obdobje je bilo in je ostalo zelo zapleteno, polno nasprotij z različnimi progresivnimi in nazadnjaškimi gibanji, ki islam obeležujejo še danes. Vsekakor pa je bil, po Sergejevičevem prepričanju, vahabizem prvo resno reformatorsko gibanje v islamu, ki je na prehodu iz 18. v 19. stoletje svoje sile napelo v smeri, da ne bi prihajalo do odstopanja od čistosti prvotnega islama (Sergejevič, 1987).

V svoji študiji o islamu Bruce Lawrence navaja trditve nekega šejha iz kurdskega gibanja Ansar al Islam (Zagovorniki islama), da nekaj takega, čemur ljudje pravijo vahabizem, ne obstaja, temveč obstaja samo resnični – pravi islam. Zelo podobno mišljenje imajo tudi mnogi prebivalci Savdske Arabije, ker v vahabizmu vidijo samo in edino izvirni islam, od katerega je odstranjeno tisto, kar islamu ne pripada in kar mu je dodano. Morda je najpomembneje poudariti, da sami vahabiti ne vidijo vahabizma kot neko posebno učenje v okviru islama, ampak samo kot izvirni islam in kot povratek islamu v njegovi čisti obliki, kot so učili in prakticirali Božji poslanec Mohamed in Častni predniki (Lawrence, 2000).

V različni literaturi in medijih lahko zasledimo, da muslimani, ki naj bi pripadali vahabitom, to pripadnost v veliki večini zanikajo. Zanikanje temelji na njihovih trditvah, da vahabizem ne obstaja in posledično tudi ne obstajajo vahabiti. Tisti pripadniki islamske vere, ki so tako imenovani, trdijo, da so le muslimani, ki striktno spoštujejo Koran in Suno. Sam izraz vahabit označujejo za žaljiv in nepravilen.

Hafiz Mohamed Porča v svojih govorih večkrat poudarja, da je bil Mohamed ibn Abdel Vahab velik in priznan učenjak v islamu. Istočasno poudarja, da je izraz vahabizem ali vahabit nepravilen, ker Mohamed ibn Abdel Vahab pravzaprav pomeni »Mohamed, sin Abdela Vahabe« iz česar sledi, da se izraz vahabizem nanaša na očeta učenjaka Mohameda. Dodaja tudi, da beseda vahab v arabskem jeziku pomeni dajalec, tisti, ki daje in je tako zapisano tudi v Koranu. Vsaka izpeljanka iz te besede bi bila skrajno žaljiva (Nauči za 5 min šta znači Vehabija, članek je dobljen 10.03.2010 na www.youtube.com).

4. VAHABIZEM IN VAHABITSKO GIBANJE

4.1 Pojav in nastanek vahabizma – zgodovinski pogled

Ob koncu 17. stoletja se je islamski svet znašel v stagnaciji, ki se je v začetku 18. stoletja poglobila v resno krizo. V tem obdobju so muslimani živeli v treh velikih imperijih: Osmanskem imperiju, v velikem imperiju iranske dinastije Safavidov, ki je proglasila šiitski islam za državno religijo in v Mongolskem imperiju v Indiji, kateremu je iz svojega glavnega mesta Delhija upravljala dinastija Akbarov. Ob koncu 19. stoletja je bil zaradi notranjih kriz in zaradi močnega vpliva evropskih imperialistov ter kolonialistov resno ogrožen obstoj vseh treh imperijev.

Obremenjeni z zaostalostjo in pritiski kolonialnih sil so se muslimani začeli obračati preteklosti v upanju, da bodo v njej našli potrebno moč za soočanje z izzivi novega časa. Ta prizadevanja so potekala predvsem na duhovnem nivoju, skozi zahteve za očiščenje nekaterih aspektov islamskega verskega nasledstva ali za njegovo reformiranje.

V vseh treh imperijih je islam postal duhovna in politična sila, ki se je prilagajala konkretnim razmeram in okoliščinam. Vse več muslimanov je v tem času čutilo potrebo po družbenih, ekonomskih in političnih spremembah, ker bi sicer sami religiji in celotni kulturni tradiciji islamskega sveta grozila katastrofa. V takih okoliščinah se je na sredini 18. stoletja v Osmanskem imperiju hitro in nenadoma pojavilo vahabitsko gibanje, ki je zelo presenetilo islamski svet (Sergejevič, 1987).

Večina zgodovinarjev se strinja, da je bila klima v takratnem islamskem svetu mračna in da se je degradacija osnovnih vrednot čutila na vsakem koraku. Degradacijo je bilo čutiti celo v veri. Soočeni s težko življenjsko situacijo so se ljudje nagibali k misticizmu in praznoverju, medtem ko so džamije samevale. V takih okoliščinah, ko je večina ljudi životarila v brezupu in pričakovanju novih nevarnosti, je s svojim verskim delovanjem začel Mohamed ibn Abdel Vahab, s polnim imenom Mohamed ibn Abdel Vahab ibn Sulejman ibn Mohamed ibn Ahmad ibn Raši dal Tamimi. Bil je verski učenjak, ki je

utemeljil prvo veliko in resno reformatorsko gibanje v novejši zgodovini islama (Potežica, 2007).

Mohamed ibn Abdel Vahab se je rodil najverjetneje leta 1703 in je bil pripadnik relativno uglednega klana Mušaraf, ki je bil veja plemena Bani Tamim. Versko izobrazbo je pridobil že v družini, ker ga je oče poučeval o hanbalitskem versko-pravnem nauku. Bil je izreden učenec in je že kot otrok znal na pamet Koran. S šolanjem je nadaljeval v Medini, kjer ga je priznani verski učenjak seznanil z deli Ibn Tajimija, ki je živel v 13. stoletju. Vse od študija v Medini do štiridesetih let 18. stoletja, so podatki o življenju in delu Mohameda ibn Abdel Vahaba zelo skopi, nasprotujoči in kot taki neverodostojni. Dejstvo pa je, da je v tem obdobju že širil svoje ideje o islamu in zelo pogosto naletel na odpore. Med tistimi, ki niso sprejemali njegovega mišljenja, je bil tudi njegov brat Sulejman ibn Abdel Vahab. Zaradi svojih idej se je pogosto skrival in bežal pred preganjalci. Grožnje njegovih nasprotnikov so se stopnjevale in število nasprotnikov je naraščalo, tako da je bil primoran poiskati zatočišče v mestecu Derija, katerega poglavar je bil ambiciozni Mohamed ibn Saud. Ambiciozni poglavar je zelo hitro opazil, da bi bilo mogoče z uporabo naukov in prepričanj Mohameda ibn Abdel Vahaba legalizirati njegove osvajalne pohode z namenom širitve ozemlja. Tako je Mohamed ibn Abdel Vahab dobil dolgo iskano politično podporo za širjenje svojih naukov in čiščenje arabskega polotoka od stvari, ki po njegovem mišljenju niso pripadale islamu. Mohamed ibn Saud in Mohamed ibn Abdel Vahab sta sklenila sporazum, da je džihad proti nevernikom ter politeistom legitimen in da jih je dovoljeno ubijati. Svoje verske cilje sta leta 1751 javno objavila v skupni deklaraciji in jo v pisni obliki poslala po celem arabskem polotoku. Verska in politična zveza med beduinskim poglavarjem in verskim šejhom je bila še bolj utrjena s poroko med sinom Mohameda ibn Sauda in hčerko Mohameda ibn Abdel Vahaba. Potomci omenjene zakonske zveze, ki je bila sklenjena leta 1744, so kasneje s knjigo in mečem postajali in ostali gospodarji skoraj celega arabskega polotoka (Potežica, 2007).

Z uporabo verskega učenja Mohameda ibn Abdel Vahaba in politične ideologije Mohameda ibn Sauda je slednji svojo oblast hitro širil. Njegovi potomci so čez nekaj desetletji uspeli prevzeti oblast celo nad svetima mestoma Meko in Medino. Pogosto so izvajali vojaške pohode celo na ozemlja današnjega Iraka in uspelo jim je osvojiti šiitsko sveto mesto Kerbalu.

Ni znano, kdo je prvi začel uporabljati izraz vahabizem, vendar je povsem možno, da se je izraz začel uporabljati že za časa življenja Mohameda ibn Abdel Vahaba. Vahabitski viri izraz ocenjujejo kot zlonameren in ga pripisujejo Mohamadu Ali Begu, ki je bil pripadnik Osmanskega imperija, s katerim so bili beduinski vojaki družine Saud v pogostih spopadih.

Verski nauki in stališča šejha Mohameda ibn Abdel Vahaba so predstavljali svojevrsten versko-ideološki, versko-politični in državotvorni program dinastije Saud, ki je leta 1932 ustanovila Kraljevino Savdsko Arabijo.

Omenil sem že, da širjenje vahabitskega učenja nikakor ni potekalo brez težav. Pravzaprav je v začetku potekalo zelo prikrito in individualno, z ustno propagando, ki je bila usmerjena posameznikom, družinam in klanom. V prvih desetletjih obstoja vahabizem ni pokazal pretirane militantnosti. Verjetno je bil razlog tudi v strahu do osmanske Turčije, ki je v tistem času, kljub notranjim težavam, predstavljala na arabskem polotoku veliko silo. Kmalu po smrti Mohameda ibn Abdel Vahaba leta 1791 je v ospredje prihajala fanatična vahabitska militantnost. Beduinski bojavniki so se pri širjenju, po njihovem mnenju edinega pravega in izvirnega islama, držali reka, da mora človek prevzeti pravi nauk ali umreti (Potežica, 2007).

Od začetka 20. stoletja je imela pomembno vlogo pri razvoju vahabizma tudi Velika Britanija, ki je dinastiji Saud začela nuditi pomoč v političnem in ekonomskem smislu. Po postopnem umiku turške vojske iz arabskega polotoka je Abdel Aziz ibn Saud leta 1912 s pomočjo Velike Britanije ustanovil stalno vojsko. Novoustanovljena vojska, ki je bila pravzaprav militantna, verska, vahabitska organizacija Ihvan (bratstvo), je imela ključno vlogo pri vseh nadaljnjih uspehih družine Saud.

Ko govorimo o militantni vahabitski organizaciji Ihvan, Fazlur Rahman poudarja zanimiv socialno-religijski razvoj vahabitske oblasti v tem obdobju. Oblast je začela vzpostavljati zadruga, ki so bile organizirane po principu kmetijskih kolonij ali vasi. V takih kolonijah so skupaj živeli pripadniki različnih plemen. Prebivalci omenjenih vasi – kolonij so se po večini ukvarjali s kmetijstvom, v primeru potrebe pa so bili pripravljeni na džihad. V vaseh je imela verska povezanost absoluten primat nad plemensko povezanostjo. Tovrstne vasi so šteje med 3000 in 10000 prebivalci, ki so morali živeti v

hišah, narejenih iz blata in kamenja. Ukazano jim je bilo, da morajo prodati kamele, ker se je oblast bala, da bi se vrnili k beduinskemu načinu življenja. V zelo kratkem obdobju je bilo na takšen način ustanovljenih okoli 70 vasi – zadrug, kar je Abdelu Azizu Al Saudu zagotavljalo več kot 100.000 njemu in veri predanih bojevnikov (Rahman, 1983).

Nekateri islamologi smatrajo, da bi vahabizem kljub vojaškim uspehom in kljub temu, da mu je uspelo vzpostaviti kontrolo nad Meko, Medino in tradicionalnim romanjem v sveta mesta (hadž) ostalo relativno nepomembno versko gibanje, če ne bi prišlo leta 1938 do velikih odkritij nafte, kar mu je omogočilo velike možnosti za širjenje idej po celem svetu. Z gotovostjo pa tega ne moremo trditi, ker si je vahabizem že v prejšnjem obdobju zagotovil močan vpliv v islamskem svetu. Pošten odnos do zgodovine kaže na to, da je lokalno gibanje preraslo v globalni fenomen. Skoraj sigurno je, da vahabizem ne bi imel širšega vpliva brez podpore družine Saud, vendar pa je verjetno res, da družina Saud ne bi zavladata arabskemu polotoku, če za njo ne bi stali vztrajni, veri predani vahabitski pridigarji – bojavniki (Algar, 2002).

Potrebno je dodati, da so velike kolonialne sile pri prirejanju politične karte Bližnjega vzhoda pogosto uporabile vahabizem, kot močno in lojalno orožje. Mnogi politiki in verski učenjaki v islamskem svetu smatrajo, da se vahabiti prav zato nikoli niso rešili vpliva in političnih usmeritev zahodnih sil. Boj za nasledstvo Osmanskega imperija med velikimi silami poteka že preko 200 let, kar je glede na dogodke na Bližnjem vzhodu in na Balkanu čutiti še danes (Potežica, 2007).

4.2 Razlike med dojetjem islama med vahabiti in ostalimi muslimani

Ne glede na to, da je bil do sedaj v diplomski nalogi predstavljen vahabizem in vahabiti, ocenjujem, da si nekoliko podrobnejša razlaga med razlikami o dojetju islama med vahabiti in ostalimi muslimani zasluži posebno poglavje.

Eyyub Sabri Pasha omenja, da so pri dojetju in učenju islama med vahabiti in ostalimi muslimani ključne predvsem tri razlike.

Kot prvo Eyyub Sabri Pasha omenja, da so po vahabitskem prepričanju vse obveze, ki jih ima vernik do Boga, sestavni del verske prakse in spoštovanje verske prakse ni nič drugega kot izkazovanje predanosti Alahu. Kot primer Eyyub Sabri Pasha navaja obvezo vsakega moškega, da se udeležuje skupne molitve. Po vahabitskem prepričanju je izostajanje od skupnih molitev brez opravičenega razloga greh, s katerim vernik postane nevernik in zato zasluži smrt. Po usmrčitvi se lahko lastnina usmrčenega razdeli med ostale verne muslimane. Sunitske versko-pravne šole vernikov, ki zagrešijo ali ne izpolnjujejo katere druge obveze, ne označujejo avtomatično za nevernika. Takšno mišljenje vahabitov prihaja celo v nasprotje s hanbalitsko versko-pravno šolo, ki je sicer v islamu opredeljena kot najkonzervativnejša.

Vahabiti posebej poudarjajo, da postane nevernik vsak, ki išče in pričakuje posredovanje ali pomoč od svetnikov – zaščitnikov. Prav tako je nevernik tisti, ki obiskuje njihove grobove in jih v molitvah prosi za posredovanje. Pri ostalih muslimanih ne velja prepričanje, da je pričakovanje pomoči in posredovanje Božjega poslanca znak, da so se verniki odrekli Alahu. Ostali muslimani se z vahabiti ne strinjajo tudi v tem, da mrtvi nimajo duše.

Kot tretjo bistveno razliko Eyyub Sabri Pasha omenja, da je za vahabite brezverstvo gradnja kupol nad grobovi, obiskovanje mavzolejev, prižiganje oljnih svetilk v mavzolejih in dajatve verskega doprinosu mrtvim. Mohamed ibn Abdel Vahab je pogosto poudarjal, da prebivalci svetih islamskih mest Meke in Medine verujejo v kupole in zidove. V vahabitski literaturi se navaja, da je oseba, ki pričakuje blagoslov od drevesa, kamna ali gobe, nevernik in mnogobožec (Pasha, 1978).

Vahabiti izrecno prepovedujejo, da bi se lastnost, ki je pripisana izključno Alahu, uporabljala za katerakoli živo bitje, četudi v prenesenem pomenu. Prav tako ne dovolijo vprašanj, ki bi zahtevala odgovore na kakšen način postopa Alah ter kako in zakaj tako postopa. Vse to so dejanja, ki jih vahabiti brezkompromisno označujejo za brezverstvo ali mnogoboštvo (Potežica, 2006).

4.3 Vahabizem in salafizem

V različni literaturi, kakor tudi v vsakdanjih medijih, lahko pogosto zasledimo besedo salafizem. Kaj beseda sploh pomeni, kdo so ljudje, ki jih imenujemo salafiti in predvsem kakšna je povezava med salafizmom in vahabizmom, želim opisati v naslednjem poglavju.

Zagovorniki vračanja na izvirni islam, se imenujejo salafiti. Prav zaradi dejstva, da vračanje izvirnemu islamu zagovarjajo tudi vahabiti, je relativno težko med njimi potegniti jasno ločnico.

Mnogi avtorji vahabite in salafite enačijo in med njimi ne delajo razlik. Med tistimi, ki pa jih vendarle opredeljujejo kot različne, je tudi priznani ameriški islamolog Hamid Algar. Omenjeni islamolog poudarja, da ima salafitski način mišljenja veliko skupnih točk z vahabiti, vseeno pa je enačenje obeh struktur netočno ter v današnji družbi celo neodgovorno in nevarno. Najpreprosteje bi lahko napisali, da so salafiti »vahabitski sorodniki v oblekah diplomatov«. Sami salafiti poudarjajo, da salafizem ni izključno arabsko gibanje, medtem ko zgodovinsko gledano vahabizem zagotovo je. Kot primer navajajo indijsko gibanje Ahl ul Hadis (Ljudje tradicije), ki ga označujejo kot avtentično salafitsko gibanje, čeprav ga ne bi mogli opredeliti kot vahabitsko. Poudarjajo tudi, da je vahabizem nauk, ki je uraden v Savdski Arabiji in da je vahabistično versko gibanje povezano s savdskim režimom, medtem, ko so salafiti prisotni po celem svetu in niso vezani na katerikoli režim. Glede na te trditve bi lahko zaključili, da so vahabiti salafiti iz Savdijske Arabije (Algar, 2002).

Tudi, če obstajajo razlike, nikakor niso tako velike, da bi lahko med njimi potegnili popolnoma jasno ločnico. S pojmom salafizem lahko označimo vsa gibanja, ki so se in se še vedno zavzemajo k vrnitvi izvirnemu islamu, vendar ta gibanja ne upoštevajo eksplicitno mišljenja Mohameda ibn Abdel Vahaba.

Pri opisovanju teh terminov je pomembno tudi to, da večina salafitov jemlje vahabite kot ultrakonzervativne salafite in takšnega mišljenja je tudi večina muslimanov (Potežica, 2007).

5. POJAV VAHABIZMA NA BALKANU

5.1 Razlogi za pojav vahabizma na Balkanu

Po avstro-ogrski okupaciji Bosne in Hercegovine leta 1878 in skoraj popolnega umika Turčije iz Balkana so bile verske, politične in ideološke težnje balkanskih muslimanov odraz razvoja dogodkov v islamskem svetu in razvoja dogodkov v državah, v katerih so živeli. Njihova usoda ostaja razpeta med Vzhodom in Zahodom, enako kot je prostor, na katerem živijo »križišče poti« med dvema svetovoma (Potežica, 2006).

Na balkanskem polotoku živi približno osem milijonov muslimanov, ki tako predstavljajo tretjino muslimanov v Evropi. Zelo težko bi govorili o »enotni muslimanski skupnosti«, saj so pripadniki islamske veroizpovedi razdeljeni v štiri etnično-jezikovne skupine: slovansko, albansko, turško in romsko. Edina balkanska država, v kateri muslimani predstavljajo večinsko prebivalstvo, je Albanija, medtem ko imajo v Bosni in Hercegovini relativno večino z okoli 42 % prebivalstva. V vseh drugih državah predstavljajo manjšine. Zgodovinsko gledano so muslimani na Balkanu predstavniki zmernejše »liberalnejše« henefitske versko-pravne šole. Učenje islamskih skupin Bektašev in Alevitov je prisotno le v Albaniji (Michaletos, 2007).

Mislím, da je pomembno poudariti, da je Albanija tudi članica Organizacije islamske konference, ki je mednarodna organizacija islamskih držav. V navedeni organizaciji je Bosna in Hercegovina polnopravni opazovalec, medtem ko imajo status stalnih gostov Makedonija, Hrvaška, Slovenija, Kosovo in Sandžak.

Kljub dejstvu, da nekateri zahodni islamologi poudarjajo, da je bil islam na Balkanu »toleranten« in »evropski«, to ne pomeni, da ni bilo islamističnih gibanj in zagovornikov fundamentalističnih idej že pred razpadom nekdanje Jugoslavije (Durmanović, 2006).

Ko govorimo o zagovarjanju islamskih idej na področju Balkana, lahko izpostavim, da so muslimani s tega področja že v začetku tridesetih let 20. stol. vzpostavili stike s

številnimi salafitskimi učenjaki in islamskimi organizacijami, ki so takrat obstajale v islamskem svetu.

Do pomembnejše radikalizacije muslimanov v Kraljevini Jugoslaviji pride neposredno pred drugo svetovno vojno, po uboju umirjenega in projugoslovansko usmerjenega predsednika Jugoslovanske muslimanske organizacije – Mehmeda Spahe, ki se je zoperstavil takratnim namenom srbske in hrvaške buržoazije (Potežica, 2007).

V takšni klimi je bila s pomočjo prej omenjene navezave stikov ustanovljena leta 1939 organizacija Mladi muslimani, ki je zagovarjala »ohranjanje muslimanske identitete« in »islama, kot načina življenja«. Organizacija Mladi muslimani je bila organizirana po modelu egiptovske organizacije Mladi muslimani, ki je bila podmladek organizacije Muslimanski bratje.

V letih druge svetovne vojne je bilo na področju Balkana ustanovljenih več organizacij, ki so imele namen, da združujejo in zaščitijo muslimane na tem področju. V tem obdobju je imel glede usode muslimanov veliko vlogo muftija Hadži Amin al Huseini (1893-1974), ki je sodeloval s takratnim bosanskim reisom-ul-ulema Hafizom Mohamedom Pandžo, katerega cilj je bil ustvariti muslimansko državo na ozemlju Bosne. Ti načrti se niso uresničili predvsem zato, ker Adolf Hitler ni želel oslabiti oblasti svojega zaveznika Anteja Pavelića.

Jeruzalemski muftija Hadži Amin al Husein je neposredno sodeloval pri formiranju dveh muslimanskih SS divizij, ki sta poznani pod imeni Handžar divizija in Skenderbeg.

Naslednje širjenje islamističnih idej na Balkanu se pojavi v sedemdesetih letih 20. stoletja in je posledica splošnega širjenja islamizma v islamskem svetu, ki traja pravzaprav še danes.

Večina islamologov se strinja, da je razlog za začetek procesa širjenja islamističnih idej na Bližnjem vzhodu in zatem v celem svetu ponižujoč vojaški poraz Arabcev proti Izraelu leta 1967. Dodaten elan temu procesu je dodala iranska Islamska revolucija leta

1979, novo moč in dimenzijo pa je omenjeni proces zagotovo dobil z džihadom v Afganistanu ob koncu osemdesetih let 20. stoletja (Potežica, 2006).

Med prvimi, ki je na Balkanu javno pisal in govoril o vahabizmu, je Husein efendija Đozo (1912-1982). Đozo je bil eden najbolj izobraženih muslimanov na Balkanu v 20. st. Bil je ustanovitelj časopisa Preporod in eden izmed prvih profesorjev na Islamski teološki fakulteti v Sarajevu. Njegovo mnenje o Mohamedu ibn Abdel Vahabu je bilo, da je eden največjih verskih reformatorjev, ki se je kdajkoli pojavil v islamskem svetu. Podobno mišljenje je o Mohamedu ibn Abdel Vahabu s svojim pisanjem izražal tudi Ahmad Smajlović (1938-1988), ki je bil prvi izobraženec z doktoratom univerze Al Azhar iz področja Balkana.

Seveda pa je glavni vzrok za prodor vahabizma na Balkan vojna v Bosni in Hercegovini in spopadi na Kosovu (Potežica, 2007).

Sistematični prodor vahabitskih idej na balkanski polotok se je začel v prvi polovici osemdesetih let 20. stoletja. Zaznavanje vahabitskih idej je bilo zagotovo najmočnejše na področju Bosne in Hercegovine, katerega bom tudi nekoliko podrobneje opisal. Sam prodor lahko do danes razdelimo v štiri faze.

5.2 Štiri obdobja prihoda vahabizma na Balkan in opis posameznih obdobji

V prvi fazi, ki je trajala do leta 1992, so bili nosilci vahabitskega učenja diplomanti islamskih znanosti, kateri so na študij odhajali iz Bosne in Hercegovine v Savdsko Arabijo ali druge države, v katerih so univerze pod vahabitskim vplivom. Za to fazo je značilno uradno povečanje donacij iz islamskih držav, namenjene pa so bile izgradnji islamskih centrov, izgradnji džamij, verskih šol in obnavljanju ter širjenju že obstoječih islamskih ustanov na področju nekdanje Jugoslavije. Primer takih donacij je izgradnja islamskega centra v Zagrebu, za katerega je večji del sredstev prispevala Savdska Arabija. V tem obdobju je značilno tudi aktivnejše delovanje nekaterih panislamskih organizacij, ki so delovale v Bosni in Hercegovini.

Za zadnja leta prve faze je značilen tudi pojav nasprotovanj med lokalnimi muslimani in privrženci vahabitskih idej predvsem zato, ker so muslimani iz področja Balkana doživljali puritanski in konzervativni »arabski« vahabizem kot »tujek«. Vahabitske ideje so pri njih vzbudile grožnjo lastni identiteti. Arabske misionarje in lokalne muslimane, ki so padli pod njihov vpliv, so balkanski muslimani doživljali kot tip islama, nasproten njihovim tradicijam (Jevtić, 2004).

Druga faza prodora vahabitskih idej in vahabitskega učenja na področje Balkana je obdobje vojne v Bosni in Hercegovini (1992-1995). V tem času so bila v popolnosti odpravljena nesoglasja med tradicionalnim islamom na eni strani in vahabizmom ter številnimi islamističnimi gibanji, ki so izkoristila priložnost, da v velikem številu in verjetno za daljše obdobje stopijo na ozemlje balkanskega polotoka. V Bosno in Hercegovino je prišlo v času vojne nekaj tisoč prostovoljcev iz celega islamskega sveta. Med prostovoljci je bilo nekaj tisoč borcev, ki so prišli z namenom, da bi se borili na muslimanski strani, med njimi pa je bilo veliko zagovornikov vahabizma (Potežica, 2007).

Za drugo fazo je bilo značilno tudi delovanje različnih dobrodelnih in humanitarnih islamskih organizacij, ki so prihajale na področje Bosne in Hercegovine. Poleg islamskih borcev so imela ključno vlogo za širjenje vahabizma ogromna finančna sredstva, s katerimi so razpolagale dobrodelne in humanitarne organizacije. Direktne donacije, ki so prihajale samo iz Savdske Arabije, so bile ocenjene na nekaj sto milijonov ameriških dolarjev. V tej fazi je bilo moč opaziti tudi znatno povečanje števila mladih iz področja nekdanje Jugoslavije, ki so odhajali na študij v Savdsko Arabijo, predvsem na priznano vahabitsko Islamsko univerzo v Medini (Potežica, 2007).

Značilnost tretje faze prodora vahabizma, ki je trajala od leta 1996 do leta 2002, je bila znatno povečanje števila lokalnih muslimanov na področju Balkana, ki so sprejeli in sprejemali vahabitske ideje. Istočasno so se začele pojavljati lokalne organizacije, ki so bile izrazito vahabitsko opredeljene. Najbolj znana tovrstna organizacija je Aktivna islamska mladina (AIO), ustanovljena leta 1995 v Zenici. Organizacijo so formirali bošnjaški muslimani, ki so se skupaj z arabskimi borci borili v znani enoti El Mudžehid, katera je bila v sestavi vojske Bosne in Hercegovine. Osnovni cilj Aktivne islamske mladine je bil, da se »islamsko bujenje«, ki se je pojavilo v vojni, nadaljuje v miru. Med

drugim se je omenjena organizacija zavzemala za vzpostavljanje islamske države na področju Bosne in Hercegovine, ki bo zgrajena na šerijatu po vzoru Savdske Arabije. Da bi svoj cilj dosegli, so med drugim predlagali tudi spremembo šolskega sistema v BiH.

Poleg pojava Aktivne islamske mladine je za tretjo fazo značilno ustanavljanje tudi drugih gibanj in organizacij, ki so bile vahabitsko usmerjene. Najbolj znane so bile Džemalijet Furkan, Nedva, Vahabiti, Elbard Bosna. Slednja je bila najbolj aktivna na področju Velike Kladuše (Andan, 2005).

Vahabitsko gibanje je bilo v tem obdobju v največji meri zaznati na področju Zenice, Bihača, Maglaja, Travnika, Tesliča, Tuzle in Kalesije, torej v osrednjih delih Bosne in Hercegovine.

V vaseh, izmed katerih sta zagotovo najbolj znani Donja Bočinja in Gornja Maoča, ki pripadata tuzlanskem kantonu, so se naselili arabski prostovoljci in tam predstavljali večino. Zanimivo je dejstvo, da so se navedeni prebivalci v omenjenih vaseh organizirali po principu vaških kolonij, podobno kot se je to zgodilo na arabskem polotoku že leta 1912.

Kot pomemben dogodek v tej fazi prodora vahabizma lahko zagotovo označimo izgradnjo in odprtje velike džamije Kralja Fahda v Sarajevu leta 2000. Džamija je bila predvidena za center vahabitskih dejavnosti. Objekt je še danes največji v Evropi in sprejme več kot 5000 vernikov. Pomembno je tudi dejstvo, da so v tej fazi islamske dobrodelnosti in humanitarne organizacije namenile za področje Balkana največ sredstev, celo veliko več kot v obdobju vojne v Bosni in Hercegovini (Potežica, 2007).

Za začetek četrte faze, ki še vedno traja, bi lahko določili 11. september 2001. Zaradi dokazov o povezanosti bosanskih muslimanov z globalnimi islamističnimi organizacijami in zaradi porasta »antiamerikanizma« na verski osnovi, so se vlade zahodnih držav kakor tudi organi Organizacije Združenih narodov odločile za radikalne ukrepe, ki bi onemogočili delovanje tujih islamistov na področju Balkana. Prvi ukrepi so bili izgon dveh Egipčanov in aretacija šestih Alžircev na področju BiH, ki so delali

za islamsko humanitarno organizacijo. Aretirani Alžirci so bili januarja 2002 izročeni ameriškim oblastem in napoteni v Guantanamo.

Radikalni muslimani so v protest v Sarajevu organizirali demonstracije, ki so znane kot podpora Alžirski skupini. V znak podpore je bil formiran tudi Koordinacijski odbor islamskih mladinskih organizacij v Bosni in Hercegovini, v katerega so se vključile Aktivna islamska omladina, Omladinski krug islamske zajednice BiH, Mladi muslimani, Furkan, Bosanski akademski klub in Udruženje boraca Fatih.

Glede na večje število organizacij, ki so se vključile v Koordinacijski odbor, lahko sklepamo, da število muslimanov, ki se niso strinjali z ukrepi zahodnih držav, ni bilo majhno.

Za to fazo je značilno tudi drastično zmanjševanje aktivnosti humanitarnih in dobrodelnih organizacij. Velikemu številu tovrstnih organizacij je bilo delovanje prepovedano celo na podlagi odločitve Komiteja Združenih narodov za izvajanje sankcij proti Al Kaidi in drugim islamističnim organizacijam.

Kljub drastičnemu zmanjševanju finančne pomoči in donacij pa so odhodi mladih muslimanov na šolanje v Savdsko Arabijo ostali na enakem nivoju.

Posebno po letu 2003 smo bili priča zelo agresivnem nastopanju vahabitov, ki so zabeleženi v številnih incidentih. V incidentih ne gre v tolikšni meri za medverske ali medetnične spore, temveč gre za incidente in spore med samimi muslimani. Javnost v Bosni in Hercegovini se je začela vedno bolj zavedati, da obstajajo številni problemi, ki so povezani z vahabiti in drugimi islamističnimi skupinami.

Eden od profesorjev na Islamski fakulteti v Sarajevu, Adnan Silajdžić, je v intervjuju za Oslobođenje poudaril, da se je vahabizem v Bosni in Hercegovini razširil v veliki meri, vendar imajo glavno besedo pri tem »domači« vahabiti in ne tujci ali misionarji (Potežica, 2007).

5.3 Vahabizem v Sandžaku in Črni Gori

V zadnjem času je delovanje vahabitov medijsko odmevno tudi v Sandžaku na jugu Srbije. Nekatere dejavnosti, ki se pojavljajo na omenjenem področju, lahko sicer povezujemo z dejavnostmi na področju BiH, vseeno pa obstajajo razlike predvsem v tem, da na področju Sandžaka ni bilo prisotnih tujih borcev, tu niso delovale humanitarne in dobrodelne organizacije, ni bilo finančnih donacij in študentov, ki bi odhajali na študij v islamske države iz tega področja, je veliko manj. Ko govorimo o širjenju vahabizma v Srbiji, lahko v isti kontekst vključimo tudi Črno Goro, saj so aktivnosti zelo podobne. Pomembnejše delovanje vahabitov na tem področju se je začelo v letih 2005 in 2006. Srbska in širša javnost je bila presenečena, ko je prišlo do oboroženega spopada med srbskimi varnostnimi silami in vahabitsko skupino. Do spopada je prišlo pri odkritju skladišča orožja v okolici Novega Pazarja poleti 2007.

V poročilih Mednarodne krizne skupine je v poročilu z naslovom Srbski Sandžak še vedno poudarjeno, da bo odcepitev Črne Gore povzročila večja nasprotovanja med muslimani, ki živijo v Sandžaku, kjer ni izključena možnost pojava islamskega terorizma. Isto poročilo tudi navaja, da kombinacija siromaštva, organiziranega kriminala in trenje med muslimani zagotovo predstavlja potencialno žarišče nevšečnosti. (International Crisis Group, Sandzak-Still Forgotten Europe, 2005)

Mnogi komentatorji so se strinjali, da so dogajanja v Sandžaku odraz širšega geopolitičnega dogajanja, kjer so Novi Pazar opisali kot »točko križanja« fundamentalistov na Balkanu. V teh analizah je področje Sandžaka opisano kot prostor, za katerega se borijo islamisti, ki so lojalni Bosni in Hercegovini, Turčiji, Albaniji, Savdski Arabiji in Iranu v želji, da bi v prihodnosti lahko povezali tri islamske države. V mislih imajo Bosno in Hercegovino, Albanijo in Kosovo. Ob navedenih analizah se velja spomniti, da je Avstro-Ogrska še konec 19. stoletja razvijala strategijo povezovanja muslimanov na Balkanu s ciljem nevtralizacije teženj južnih Slovanov po združitvi in ustanovitvi države. Ta strategija je kasneje postala poznana pod imenom Zelena transverzala (Potežica, 2007).

V intervjuju, ki ga je leta 2007 dal predsednik Urada (mešihata) Islamske verske skupnosti (IVS) v Srbiji, je mufti v Sandžaku Muamer Zukorlić posebej poudaril, da je žalostno, da se je akcija varnostnih srbskih enot končala s smrtnim izidom med pripadniki vahabitov, vendar pa je to potrdilo pravilne trditve IVS glede radikalizacije v Sandžaku, ki predstavlja nevarnost. Zukorlić je v omenjenem intervjuju še dodal, da se tovrstne deviacije pojavljajo na razpokah IVS zaradi neorganiziranega in neinstitucionalnega razlaganja islama (Kurir, 2007).

Za nekoliko jasnejšo sliko dogajanja v Sandžaku glede vahabizma bi omenil še intervju, ki ga je Muamer Zukorlić dal avgusta leta 2007, ko so se razmere nekoliko umirile. V njem Zukorlić zatrjuje, da je Urad IVS v Srbiji faktor stabilnosti na področju Sandžaka. Poudaril je, da so bili tamkajšnji vahabiti siromašni in naivni ljudje, ki pa v nobenem primeru niso imeli dovolj lastnih finančnih sredstev za nakup orožja. Zahteval je, da prav zato pravosodni organi raziščejo ozadje vahabitskega delovanja (Pravda, 2007).

Kot sem že omenil, so aktivnosti vahabitov v Črni Gori zelo podobne kot v Srbiji. Seveda moram dodati, da do tako velikih in odmevnih incidentov še ni prišlo. Potrebno se je zavedati, da v Črni Gori živi veliko manj muslimanov. Verjetno je največ vahabitov v Ulcinju in Bjelem Polju, kjer so že prevzeli nekaj džamij.

5.4 Vahabizem v Makedoniji

V Makedoniji se je začel pojavljati vahabizem že leta 1992. Kot v večini delov Balkana so tudi na to področje vahabitsko misel prinesli imami, ki so se vrnili s študija iz Savdske Arabije. Eden najvidnejših izmed njih je zagotovo Zenun Beriša. Omenjenemu imamu so širjenje vahabitskih idej olajšala nasprotovanja v Islamski skupnosti Makedonije, ki izhajajo iz preteklih obdobij. Relativno majhna in dobro organizirana vahabitska skupina se je posebej okrepila s pomočjo dobrodelnih in humanitarnih organizacij, ki so leta 2000 prispele na področje Makedonije. Skopski muftija Zenun Beriša je bil sicer leta 2004 zamenjan, vendar je finančno poslovanje neformalno ostalo v njegovih rokah in pod njegovim vplivom. Po letu 2003 so začeli vahabiti na makedonskih tleh delovati agresivnejše. Zabeleženo je več fizičnih napadov na imame iz IVS Makedonije. Beriša je zahteval od IVS Makedonije, naj za imame imenuje izključno kader, ki je bil šolan v Savdski Arabiji (Potežica, 2007).

Zaskrbljenost glede širjenja vahabizma v Makedoniji je opravičena predvsem zato, ker so na položajih IVS in drugje ostali zagovorniki vahabitskih idej. Tudi na to področje prihaja vahabitsko mišljenje s pomočjo finančnih pomoči in omogočanja šolanja v islamskih državah. Kot zanimivost lahko navedem, da so bili leta 2006 vahabiti iz vasi Labanište več mesecev na verskem šolanju v Pakistanu in Savdski Arabiji. Vahabizem v Makedoniji pa se ni širil samo med albanskimi muslimani, temveč tudi med slovanskimi in drugimi (Potežica, 2007).

Vahabitsko gibanje v Makedoniji ni centralizirano in nima posebne organizacijske strukture. Opaziti je, da so »makedonski vahabiti« povezani z zagovorniki vahabitskih idej na Kosovu. Predsednik makedonske vlade iz leta 2001 Ljupčo Georgijevski je opozoril zahodne države, da s tem ko niso razorožile enot Osvobodilne Vojske Kosova (OVK) omogočajo ustvarjanje »novih talibanov« na Balkanu (Elzeser, 2006).

Smatram, da je v kontekstu vahabizma v Makedoniji pomembno omeniti ugotovitev Gregorya R. Copleya, ki ugotavlja, da so se Albanci v Makedoniji intenzivneje obračali svoji islamski identiteti in da je verska identiteta pri večini prerasla nacionalno. To nam samo potrjuje že prej navedene ugotovitve, da vahabizem ne priznava politične ideologije, med katere spada tudi nacionalizem. V konkretnem primeru se je pokazalo splošno vahabitsko stališče, da v islamskem svetu ne obstaja politika in ideologija, temveč samo vera (Copley, 2006).

5.5 Vahabizem na Kosovu

(Elzeser, 2006) opisuje, da je prva mudžahidska enota na Kosovu začela delovati maja leta 1998 na področju Drenice. Enota se je imenovala Brigada Abu Bekir Sidik in je bila pravzaprav ustanovljena že v Bosni in Hercegovini s pomočjo inštruktorjev iz Savdske Arabije in Turčije.

Potrebno je poudariti, da je bilo na področju Kosova delovanje islamskih dobrodelnih organizacij zelo intenzivno. Različne organizacije so prispevale ogromna finančna sredstva, ki so omogočala širjenje vahabizma. Največja finančna sredstva so prihajala od Komiteja za pomoč Kosovu in Čečeniji, ki ga je uradno ustanovila vlada Savdske

Arabije. Sredstva, ki so prihajala od navedenega komiteja, so bila namenjena predvsem za razvoj šolstva, tako da danes, predvsem v odročnejših krajih, iz tega naslova deluje okoli 100 šol. Uporaba takega načina delovanja spominja na delovanje Talibanov v Pakistanu in Afganistanu in lahko na celotnem področju, zaradi vzpostavljanja monopola v izobraževalnem ter kulturnem življenju, pripelje do mnogih problemov. Savdski Komite za pomoč Kosovu in Čečeniji vsako leto omogoči šolanje v Savdski Arabiji 200 novim študentom, medtem ko danes na Kosovu aktivno deluje 30 vahabitskih verskih šol (Resley, 2007).

V IVS Kosova so se posamezniki na prodor vahabizma hitro in ostro odzvali. Iz intervjuja, ki ga je dal Redžep Boja že leta 1999 je razvidno, da vahabizem ocenjujejo kot največjega nasprotnika albanskega nacionalnega gibanja, ki je nevarnejši od velikosrbskih teženj. Muslimani iz IVS Kosova so poudarjali, da so muslimani že več kot 500 let in da ne potrebujejo tujcev, ki bi jih učili o islamu. (Dani, 1999)

Dogajanja, ki sem jih do sedaj navedel v zvezi z vahabizmom na Kosovu so bila potrjena tudi na seminarju, ki so ga izvedli pripadniki ameriških varnostnih sil pod naslovom Vahabiti na Kosovu. Seminar je bil leta 2007 namenjen vodstvu kosovske policije. Ameriški strokovnjaki so na seminarju poudarili, da je vahabizem na Kosovu v zelo velikem porastu in da bo čez pet let imelo vahabistično gibanje največje evropsko oporišče ravno na Kosovu (članek je dobljen 11.02.2010 na [www. Terrorfinance.org](http://www.Terrorfinance.org)).

5.6 Vahabizem v Albaniji in Bolgariji

Tudi v Albaniji se je vahabizem širil na podoben način kot na vseh ostalih območjih Balkana. Nekatera dejstva, ki so značilna za Albanijo, pa so vseeno prodor vahabističnih idej upočasnila. Na upočasnitev je vsekakor vplivalo to, da živi v Albaniji 60 odstotkov muslimanov, ki pa so razdeljeni v dve verski skupini, sunitsko in sufijsko, po etničnosti pa so razdeljeni na albanske, slovanske in romske muslimane. Naslednje dejstvo, ki je oviralo hiter in neoviran prodor vahabizma se kaže v tem, da je bila v Albaniji več desetletij prisotna zelo močna ateistična indoktrinacija, vsekakor pa ni zanemarljivo dejstvo, da so postali ameriški interesi za prisotnost v Albaniji večji kakor

na drugih področjih Balkana. Ti ameriški interesi so prišli do izraza predvsem v devetdesetih letih 20. stoletja v sklopu politike prisotnosti v Evropi (Potežica, 2007).

Po nekaterih podatkih so v zadnjih letih vahabiti na področju Albanije zgradili preko 200 džamij. Nove džamije so zgrajene pretežno v severnem delu države, proti meji s Kosovom. Tudi albanska mladina odhaja na šolanje v Savdsko Arabijo in Pakistan, posebej pa velja izpostaviti leto 2006, ko je iz omenjene države na šolanje odšlo preko 400 študentov in srednješolcev. IVS Albanije je močno razdeljena med tradicionalne in radikalne struje. Islamski ekstremisti so leta 2002 v atentatu ubili Saliha Tivarija, visokega predstavnika IVS. Tivari je bil znan po tem, da je energično nasprotoval vplivom, ki so prihajali iz tujine. V preteklih desetih letih je na področju Albanije opravljalo misijonarsko delo več kot 1000 vahabitov iz Savdske Arabije. Albansko Ministrstvo za notranje zadeve je bilo primorano vzpostaviti kontrolo nad Albanci, ki se šolajo na Bližnjem vzhodu in ljudmi iz arabskega sveta, ki se zaradi različnih vzrokov nahajajo v Albaniji. Ti ukrepi albanskih organov so vsekakor vsaj približen odraz razmer, ki so povezane s širjenjem vahabizma v Albaniji.

Nikakor pa ne gre pozabiti, da je Albanija članica Organizacije islamske konference od leta 1992 in da je istega leta podpisala sporazum o vojaškem sodelovanju s Turčijo. Na ta dejstva se opira albanska politika, saj naj bi islamske države prav zato vstopile v njeno gospodarstvo. Do danes se politični računi niso izšli, ker so namesto gospodarskih družb prihajale predvsem družbe, ki so prispevale k porastu vahabizma (Potežica, 2007).

Resnejše delovanje vahabitov je zaznati tudi v Bolgariji. Tu se je pojavil vahabizem v zadnjih nekaj letih in povzročil velik razkol v IVS Bolgarije. Bivši glavni muftija v državi, Nedžim Gandžijev, je že leta 2005 svoje nasprotnike v IVS obtožil, da so v pretirano dobrih odnosih z vahabitsko organizacijo Al Vakf al Islam. Bolgarski mediji so kmalu za tem javnosti razkrili dokumentacijo, ki opravičuje obtožbe Nedžima Gandžajeva. Izdatna finančna pomoč omenjene vahabitske organizacije je namenjena izgradnji džamij in verskih šol v zahodnih Rodopih. Vahabizem ima v Bolgariji velik vpliv med muslimani, ki pripadajo slovanski etnični skupini, medtem ko je vpliv veliko manjši med Turki, ki živijo v Bolgariji. Pri slednjih je trenutno nacionalna identiteta pred versko, čeprav je v zadnjem času že opaziti spremembe (Potežica, 2006).

6. NESOGLASJA MED VAHABITI IN OSTALIMI MUSLIMANI

6.1 Razhajanja med »tradicionalnim« in »izvirnim« islamom

Pogosto lahko zasledimo trditve, da se islam na Balkanu deli na »tradicionalni in »izvirni«. V različni literaturi in medijih je mogoče zaznati uporabo tudi drugačne terminologije, kot je npr. »zmeren« in »radikalen« islam ipd. V vseh primerih, ne glede katero terminologijo zasledimo, teče beseda med islamom, kot si ga predstavljajo tisti, ki zagovarjajo strogo spoštovanje Korana in Sune in na drugi strani tistih muslimanov, ki so v času življenja na določenem prostoru in sobivanju z različnimi kulturami in religijami svoje dojemanje islama, izražanje vere in verskih običajev nekoliko »spremenili« in prilagodili. Pod pojmom »tradicionalni« islam si lahko predstavljamo dojemanje in izražanje islama tistih muslimanov, ki živijo na nekem področju dlje časa in je takšno dojemanje in izražanje vere del njihove tradicije. Kot sem že v prejšnjih poglavjih omenil, pa pomeni »izvirni« islam, razumevanje in izražanje islama natanko in izključno tako, kot je zapisano v Koranu in Suni. Spor med »tradicionalisti« in »izvirniki« glede tega, kdo je pravi, večji in boljši musliman, povzroča tudi na Balkanu nemalo težav, kar se kaže v nesoglasjih med Islamskimi verskimi skupnostmi in zagovorniki izvirnega islama.

Znani vodja mudžahidov Abu Hamza (Inad al Husein), vidnejši član organizacije, ki se bori za pravice islamskih borcev, kateri so dobili državljanstvo balkanskih držav, je na IVS BiH naslovil direktne obtožbe. V obtožbah je bilo izrečeno, da prav IVS BiH propagira potvorjeni, nepravi islam, ker je obremenjena s svojim komunističnim nasledstvom. Istočasno IVS opozarja in ji očita, da muslimani v BiH pravzaprav niti ne živijo pravi islam in da so se z njim spoznali šele po prihodu mudžahidov na območje Balkana. Zagotovo so te izjave pomenile največji napad na avtoriteto IVS BiH v več kot 120-letni zgodovini. Takšne in podobne izjave so med muslimani povzročale še večje razdore. Verniki so se razdelili med provahabite in antivahabite, to pa je povzročilo, da je prihajalo do sporov, ki so prehajali v incidente celo v džamijah (Potežica, 2006).

Neposrednih napadov in pogostih žaljivk so bili deležni prav vsi uradni predstavniki IVS, kakor drugi verski uslužbenci tudi s strani Jusufa Barčiča. Razvpiti vahabit se je v BiH vrnil po končanem študiju v Savdski Arabiji. Njegovo mišljenje o islamu, odnos do ostalih muslimanov in do »islamske tradicije« lahko nazorno vidimo v številnih nastopih, ki jih je imel pred mediji. Morda ni nepomembno zapisati, da je imel Jusuf Barčič podporo v njegovem somišljeniku Muhamedu Porči. Tudi Porča se je v rodno BiH vrnil s študija v Savdski Arabiji (Jusuf Barčič, Vprašanja in odgovori, članek je dobljen 12.02.2010 na http://www.resnica-haq.com/predavanja_video/jusuf_barbic_vpr_odg.html).

Kmalu po teh izjavah in takšnih nastopih zagovornikov izvirnega islama je član IVS BiH Mustafa Sušić, ki je istočasno tudi profesor na islamski verski šoli v Sarajevu, v intervjuju za časopis Dani med drugim dejal, da so vahabiti zelo netolerantni do vseh, ki ne sprejemajo njihove mentalitete in da se njihovo delovanje kaže predvsem v nepriznavanju verskega vodstva, nepriznavanju uradnih institucij in nepriznavanju države. Skratka, ne priznavajo vladavine prava (razen šeriata) in ne priznavajo verske avtoritete (Dani, 2006).

Med pripadniki IVS BiH, ki so se odzvali na obtožbe Abu Hamze, je bil tudi Adnan Silajdžić. V intervjuju za časopis Oslobođenje Silajdžić spoznava, da je vahabizem na Balkanu že močno razširjen. Po njegovem prepričanju omenjeno gibanje razdvaja starše in otroke, imame, študente, profesorje in verske uslužbence znotraj IVS na Balkanu. Silajdžić v samem vahabizmu sicer ne vidi nič zaskrbljujočega, skrajno sporno pa je favorizirati učenje kateregakoli toka islama. Trditve, da balkanski muslimani živijo krivoverni islam, so po njegovem prepričanju skrajno nesramne in v popolnosti nedopustne. V intervjuju Silajdžić še dodaja, da vahabite izkoriščajo razne obveščevalne službe za destabilizacijo socialnih odnosov in postavljajo Bošnjake v novonastali državi v slabši položaj.

Proti vahabitom je zelo ostro nastopil Rešid Hefizović, profesor na Fakulteti islamskih znanosti v Sarajevu. Omenjeni profesor je poudaril, da muslimanom predstavljajo večjo nevarnost vahabiti kot pa državljanska vojna. Vahabite označi kot falango ljudi, ki je željna krvi, plena in ubijanja. Hefizović v svojem opisovanju tudi omeni, da so vahabiti prišli po bošnjaško dušo in srce v zameno za drobtinice, ki so jih prispevale

humanitarne organizacije. Njegove obtožbe, da državni vrh in visoki predstavniki IVS BiH ne naredijo ničesar, ko se vahabizem v državi bohota, nakazujejo tudi na razkol in različne poglede v sami IVS BiH (Oslobođenje, 2006).

6.2 Nesporazumi in nesoglasja v Islamskih verskih skupnostih (IVS)

Medsebojna nasprotovanja in razprave o vahabizem so najresneje ogrozili avtoriteto in sam obstoj IVS Bosne in Hercegovine. IVS BiH se je na vse večje pritiske in očitke, da na vahabizem ne reagira dovolj jasno, marca 2006 odzvala z Resolucijo o tolmačenju islama. Resolucija je med drugim vsebovala poziv vsem verskim uslužbencem v BiH in ostalih IVS na Balkanu ter opozorila na pozornost v institucionalnem tolmačenju islama, ki temelji na Koranu. Omenjena resolucija ni prinesla zelenih rezultatov, saj so se razprtja med muslimani nadaljevala. Očitki priznanih muslimanskih učenjakov, uperjeni na IVS BiH, so se nadaljevali, zato je bila skupnost primorana novembra 2006 sprejeti Dopolnilo resolucije. V dopolnilu je bilo med drugim zapisano, da se ustanovi Komisija za spremljanje Resolucije o tolmačenju islama. IVS BiH z omenjenim dopolnilom obsoja vse izjave, ki omalovažujejo njeno verodostojnost in avtoriteto. Vse tiste, ki vnašajo nemir med muslimane in v džamije z izgovorom, da so pravi muslimani, pa IVS v Dopolnilu resolucije označuje kot nezaželene na Balkanu.

Zelo ostre polemike je izzval prevod knjige znanega islamskega učenjaka Hasana Ali Sakafa z naslovom Salafizem/Vahabizem – ideološko ozadje in zgodovinske korenine. Prav omenjene ostre polemike, ki so se pojavile ob izidu prevoda knjige, so ponovno pokazale, da so muslimani v BiH zelo razdeljeni, ko gre za vprašanje vahabizma. V prevodu knjige je eksplicitno navedeno, da so centri vahabizma v Bosni in Hercegovini Islamska pedagoška akademija v Zenici ter Islamska pedagoška akademija v Bihaču. Ideologi in aktivisti vahabitskega gibanja v BiH so razdeljeni v dve skupini, od katerih prvo skupino zastopajo »klasični« vahabiti in drugo skupino »liberalnejši« vahabiti, ki svoje ideje prikrito zastopajo v uradnih institucijah Islamske verske skupnosti BiH (Potežica, 2007).

Že omenjeni profesor na Fakulteti islamskih znanosti v Sarajevu, dr. Andan Silajdžić, je v intervjuju za Mladino med drugim povedal, da največjo odgovornost za nastalo stanje

med muslimani glede vahabizma nedvomno nosi prvi človek Islamske verske skupnosti BiH s svojimi najbližjimi sodelavci. Silajdžić vrhu IVS očita, da niso resno sledili delitvi med Bošnjaki med vojno in po njej, čeprav bi to reis-ul-uleme dr. Mustafa Cerić, glede na dolgoletne izkušnje moral storiti. Silajdžić tudi odkrito pove, da je politika reisa-ul-uleme Cerića padla na izpitu, ko se govori o vahabitih in njihovi integraciji v aktualne tokove razvoja Bosne in Hercegovine, stopnjo njegove odgovornosti pa bo mogoče določiti šele čez nekaj let (članek je dobljen 12.03.2010 na http://gusic.tripod.com/intervju_adnan_silajdzic.html).

6.3 Kako se kaže vpliv vahabizma na konkretnih primerih?

Da je vpliv vahabizma na Balkanu dejansko prisoten, se lahko prepričamo z ogledom nekaterih dogodkov. Skozi prikaz in opis dogodkov, ki so se dogajali na Balkanu od pojava vahabističnih idej do danes, bom poskusil prikazati, kako se vahabizem izraža in ga pravzaprav ni mogoče prezreti.

Do dogodka, ki se je zgodil kot incident 24. junija 2006 v Novem Pazarju, je prišlo, ko je skupina pripadnikov vahabitskega gibanja preprečila koncert glasbene skupine Balkanika. Pred začetkom koncerta se je skupina moških z neobritimi bradami pojavila na odru ter poškodovala nekaj glasbil in tehničnih pripomočkov. Člani skupine, ki so uničevali glasbila, so navzoče pozvali, da naj se razidejo, ker prireditelji koncerta delajo proti islamu, to pa je hudičevo delo. Zaradi poškodb na glasbilih in tehničnih pripomočkih načrtovanega koncerta ni bilo (članek je dobljen 11.02.2010 na http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=06&dd=05&nav_category=12&nav_id=199956).

Dne 17.03.2007 je srbsko notranje ministrstvo sporočilo, da so na jugu države odkrili kamp za urjenje teroristov. Kamp in naravno jamo, kjer naj bi se urili vahabiti, je srbska policija odkrila v kraju Žabar na planini Ninaja, kakšnih 30 kilometrov od Novega Pazarja. V kampu je bila najdena večja količina eksploziva, streliva za puške, zaščitnih mask ter drugih vojaških oblačil, sanitetnega materiala in propagandnega gradiva za teroristično delovanje (članek je dobljen 25.03.2010 na <http://www.srpskapolitika.com/Tekstovi/Komentari/2007/latinica/065.html>).

IVS Makedonije je dne 29. januarja 2010 potrdila navedbe Večernjih novosti, kjer je v članku Vehabije prete zapisano, da so vahabiti zadnja leta v Skopju zavzeli tri džamije. IVS priznava, da se v džamijah, ki so zavzete s strani vahabitov, izvajajo verski obredi, ki niso pod kontrolo uradnih institucij IVS Makedonije (članek je dobljen 15.03.2010 na <http://www.oslobodjenje.ba/index.php?id=5077>).

Kot medijski spektakel bi lahko označil pogrebni obred že omenjenega Jusufa Barčiča, ki je na področju Bosne in Hercegovine do svoje smrti marca leta 2007 veljal za vodjo vahabitov. Javnost je presenetilo, da je bil obred izveden po protokolu in načinu, kot se izvaja na Bližnjem vzhodu. Prav tako je bila javnost presenečena, ker se je slovesnosti udeležilo več kot 3000 ljudi, izmed katerih je bila velika večina vsaj simpatizerjev vahabitskega gibanja. Pred samo slovesnostjo je prihajalo do incidentov, ker vahabiti novinarjem niso dovolili snemanja. Snemanje je bilo dovoljeno šele takrat, ko se je pojavil Sirijec Abu Hamza (članek je dobljen 08.02.2010 na www.youtube.com).

Takšnih in podobnih dogodkov, ki so se v zadnjem desetletju dogajali na področju Balkana in nedvomno pričajo o prisotnosti vahabitskih idej, bi lahko navedel še več.

Navajam še dogodek, ki se je zgodil nedavno v vasi Gornja Maoča pri Brčkem. Policija Bosne in Hercegovine je izpeljala veliko odmevno akcijo, v kateri naj bi aretirali osebe, osumljene ogrožanja teritorialne enovitosti, napada na ustavni red in povzročanja nacionalne, rasne ali verske nestrpnosti v BiH. V policijski akciji je bilo aretiranih nekaj oseb, najdena pa je bila tudi večja količina orožja ter streliva. Vas Gornja Maoča je bila že dlje časa znana po tem, da so v njej živeli pripadniki vahabitskega gibanja. Živeli so po svojih vahabitskih načelih in pravilih, izolirani od ostalega sveta (članek dobljen 15.03.2010 na [http://www.oslobodjenje.ba /index.php?id=5077](http://www.oslobodjenje.ba/index.php?id=5077)).

7. POVZETEK RAZGOVORA S PRIPADNIKOM VARNOSTNE SLUŽBE

V sklopu priprav za pisanje svojega diplomskega dela sem načrtoval dva razgovora, in sicer razgovor s pripadnikom islamske verske skupnosti ter pripadnikom ene izmed varnostnih služb, ki delujejo na področju Balkana. Oba načrtovana razgovora sem sicer opravil, vendar razgovora s pripadnikom IVS ne bi posebej izpostavil in predstavil, saj je samo potrdil dejstva, že zapisana in pojasnjena v diplomski nalogi. V razgovoru s pripadnikom varnostne službe, ki sem ga opravil pred kratkim, pa sem uspel dobiti nekaj zanimivosti, za katere menim, da jih je smiselno navesti.

S sogovornikom sva se veliko pogovarjala o zadnji odmevni akciji, ki jo je izpeljala policija Bosne in Hercegovine. Omenjena policijska akcija je bila zagotovo največja po končani vojni. Sama vas Gornja Maoča je bila že nekaj let predmet zanimanja policije. Vahabiti so v omenjeno vas prišli iz vasi Bočinja, verjetno tudi zato, ker je vas težje dostopna in odročnejša. Vaščani so bili za tujce precej nedostopni in vsakršen obisk policije je pri jih povzročil negodovanje. Šoloobvezni otroci se šolajo v vaški šoli, ki ne deluje v sklopu šolskega državnega programa. Pouk se izvaja predvsem v arabskem jeziku. Starši so svojo zakonsko obveznost uredili tako, da so otroke 3 do 4-krat letno peljali v uradne šolske ustanove, kjer so otroci opravljali izpite, zato ni bilo razloga za posredovanje državnih organov glede šolanja otrok. Celotno življenje v vasi še vedno poteka po vahabitskih principih. Dobrodošli v vasi so le vahabiti, ki prihajajo k verskim obredom tudi od drugod. Vodja vseh aktivnosti naj bi bil Nusred Imamović, ki je prišel v vas iz področja Kalesije, od koder je izhajal tudi razvpiti vahabit Jusuf Berčić. Aktivnosti, ki se odvijajo v vasi, niso pod nadzorom državnih institucij, kakor tudi ne pod nadzorom IVS in to je bil tudi eden od razlogov za posredovanje policije.

V razgovoru sem izvedel, da je bila javnost zelo presenečena nad številom prisotnih in samo izvedbo pogreba Jusufa Barčića. Večji del javnosti je bil celo zgrožen in zaskrbljen, saj so uradni podatki o številu pripadnikov vahabitskega gibanja relativno majhni in se samemu gibanju pripisuje veliko manjši pomen. Na pogrebno slovesnost so prišli ljudje iz večine evropskih držav, posamezno in organizirano z avtobusi ter celo s čarterskimi leti.

Pojav in delovanje vahabitov je najbolj zaznavno na področjih, kjer so muslimani v večini. Vahabite je mogoče pogosto opaziti na tržnicah, kjer prodajajo med ali pred džamijami, kjer se pogosto zadržujejo v skupinah. V preteklih letih je bilo vahabite mogoče opaziti večinoma po vaseh in odročnejših krajih, v zadnjih 3 ali 4 letih pa so pogosti tudi v mestih. Pogosto med vahabiti in drugimi muslimani prihaja do konfliktov. Vahabiti nadlegujejo mladino, češ da se neprimerno obnaša in oblači. V verbalnih konfliktih z ostalimi muslimani slednjim vedno očitajo, da ne znajo ceniti in spoštovati tistega, kar so za njih naredili tuji prostovoljci afro-azijskega porekla v času vojne.

Kot sem že omenil, se pripadniki vahabitskega gibanja v zadnjem času pojavljajo v urbanih središčih, razlog pa je tudi ta, da kupujejo hiše in posestva ljudi, ki se izseljujejo ali pa se po vojni niso vrnili. Izobrazbena struktura prostovoljcev afro-azijskega porekla, ki so se med vojno borili na področju Balkana, je bila dokaj nizka, v zadnjih nekaj letih pa je zaznati med ljudmi vahabitskih nazorov, ki prihajajo na Balkan, veliko visoko izobraženih ljudi. Ti ljudje opravljajo razna humanitarna dela v humanitarnih ustanovah v smislu svetovanja ljudem, nudenju zdravstvene pomoči ter raznih psiholoških terapij. Po mnenju mojega sogovornika bi bil pri vseh oblikah delovanja vahabitov potreben večji nadzor državnih organov.

8. ZAKLJUČEK

8.1 Verifikacija hipotez

Smatram, da je mogoče iz predstavljenega o vahabizmu v svojem diplomskem delu potrditi vse opredeljene hipoteze.

Okoliščine in razlogi, zaradi katerih je nastajal vahabizem, so bili takšni, da je nastala situacija od muslimanov na arabskem polotoku terjala spremembe. Pritiski kolonialnih sil in pritiski osmanskega imperija so Arabce pripeljali do nezavidljivega položaja v vseh sferah življenja. Ogrožena sta bila njihov obstoj in vera. Vahabitsko gibanje je v svojem bistvu vsebovalo željo po osvoboditvi od kolonialnih vplivov in vsega tistega, kar po mnenju vahabitov ne sodi k islamu. Menim, da se je v vahabitskem gibanju skozi celotno njegovo delovanje nazorno prikazana želja in namen po boju zoper »zahodne« vrednote ter vsem drugače mislečim muslimanom.

Kmalu po prevladi vahabitskih idej na arabskem polotoku se pokaže težnja po širjenju vahabizma povsod, kjer živijo muslimani. S povezovanjem v različne verske organizacije so se sprva vahabitske ideje počasi, a vendar vztrajno širile. Po odkritju nafte, kar je prineslo velika finančna sredstva, pa se je vahabizem širil veliko hitreje. Pri omenjeni širitvi področje Balkana ni bilo izjema, saj na njem živi večje število pripadnikov islamske vere.

Vojna na področju Bosne in Hercegovine ter vojaški spopadi na Kosovu so omogočili hiter prodor vahabizma. Glede na položaj, v katerem so se muslimani v navedenih vojaških konfliktih znašli, bi lahko zatrdil, da je bil prodor vahabizma logična in neizogibna posledica. Muslimani so nujno potrebovali pomoč v ljudstvu, orožju in ostali opremi. V nastali situaciji je bil njihov obstoj odvisen od le-te, pomoč so bili pripravljene nuditi le »bratje v veri«. Muslimani na Balkanu so bili na ta način primorani sprejeti vahabizem ne glede na to, če so to želeli ali ne.

O tem, kako in koliko so muslimani na Balkanu sprejeli vahabizem, bi sicer lahko nekoliko špekulirali, nedvomno pa se v vsem povojnem obdobju kažejo nesoglasja med

tistimi, ki vahabitske ideje sprejemajo in tistimi, ki še vedno zagovarjajo »svoj, tradicionalni« islam. Do največjih nesporazumov in do največjega števila incidentov prihaja zaradi vahabizma ravno med samimi muslimani. Zaradi svojih pogledov na vero in svojega prepričanja vahabiti obtožujejo ostale muslimane, da niso pravi verniki, istočasno pa ne priznavajo uradnih verskih in državnih institucij. Prav to nepriznavanje, ki je posledica njihovega pogleda na islam in na življenje, ogroža sobivanje med muslimani ter ogroža delovanje vseh uradnih institucij.

Trenutna relativno slaba ekonomska situacija na Balkanu še vedno omogoča prodor vahabizma. Finančne in druge pomoči, ki prihajajo predvsem iz Savdske Arabije in nekaterih drugih z nafto bogatih držav, so še vedno velike. Številni študentje iz celega Balkana odhajajo na študij v islamske države, kjer je vahabizem uradno priznan način izkazovanja vere. Samo nekaj naštetih dejstev bo imelo v prihodnje zagotovo vpliv na prisotnost vahabizma na širšem področju Balkana.

Širjenje vahabizma bi bila zagotovo posledica širjenja verskih in etničnih trenj. Prav tako pa bi širjenje vahabizma spremenilo pogled zahodnih držav na Balkan, kar bi se nedvomno odražalo tudi v ekonomskem smislu.

8.1 Povzetek temeljnih ugotovitev

Nedvomno je imel vahabizem vse od svojega nastanka do danes v islamu in izven njega velik vpliv. Ni realno, če ga opišemo kot gibanje, ki nima velikega pomena in nima perspektive. Četudi mu večina uradnih institucij držav, v katerih se pojavlja, pripisuje neznamenit pomen, se je od nastanka do danes uspel ohraniti. Pravzaprav je vahabizmu uspelo veliko več, saj se je razširil daleč izven meja njegove »zibelke«. Danes se njegov vpliv kaže povsod, kjer živijo muslimani.

Ko govorimo o vahabizmu na Balkanu, lahko zatrdimo, da je s svojo navzočnostjo povzročil veliko nevšečnosti med prebivalci in med institucijami. Zaradi svojih idej je vahabizem razdelil islamske verske skupnosti, ki so s svojim več kot stoletnim delovanjem združevale muslimane.

Mislím, da nikakor ne smemo spregledati dejstva, da je vahabizem na nekaterih področjih Balkana prerasel mednacionalno raven. V vero je povezal ljudi različnih nacionalnosti, kar je vsaj za področje Balkana še pred leti veljalo za nekaj, kar je skoraj nemogoče.

Veliko ljudi, ki živijo na Balkanu in so do sedaj poznali izključno »tradicionalni« islam, je sprejelo vahabitske ideje. Glede na vsa dejstva, ki sem jih omenil v svojem diplomskem delu, lahko pričakujemo, da se bo vahabizem na Balkanu še širil.

Samemu vahabizmu, predvsem pa vahabitskim idejam, ki opredeljujejo islam kot vero in način življenja, bi znotraj vere zelo težko postavili negativen ali pozitiven predznak. Vsekakor vahabizem zagovarja drugačne vrednote, kot jih zagovarja zahodni svet, zato je za nas težko razumljiv in težko sprejemljiv. Ne glede na različne poglede, ge ne moremo označiti kot nekaj povsem nesprejemljivega in neprimernega. Predvsem tudi zato, ker je vahabizem že prisoten v naši neposredni bližini in relativno močno zakoreninjen, ga je potrebno spoznati. S spoznavanjem bomo lahko tudi ugotovili, kaj v zvezi z njim ogroža naše vrednote. V tem primeru se bomo od morebitnih groženj lahko tudi ustrezno zaščitili.

9. LITERATURA IN VIRI

- Algar, H. (2002). *Wahhabism – A Critical Essey*. New York, Islamic Publications International.
- Andan, D. (2005). *The Development of Islamic Terrorism in Bosnia and Herzegovina*. The International Conference on Terrorist Threats in South-East Europe, 2004. Belgrade.
- Barčić, J. (2009). Vprašanja in odgovori. Članek dobljen 02.02.2010 na strani http://www.resnica-haq.com/predavanja_video/jusuf_barctic_vpr_odg.html
- Boja, R. (1999), Intervju. *Dani*, 11/1999.
- Copley, G. (2006). Wahhabism and Islamic Extremism in Former Yugoslav Republic of Macedonia. *The Defense and Foreign Affairs Special Analysis*. Washington.
- Durmanović, S. (2006). Islamski radikalizam u Bosni i Hercegovini – koreni i praksa. *Nova srpska politička misao*.
- Elzeser, J. (2006). *Kako je džihad stigao na Balkan*. Beograd, Jasen.
- Financial Infrastructure of Islamic Extremist in the Balkans. *The Terror Finance Blog*. Članek je dobljen 11.02.2010 na http://www.terrorfinance.org/the_terror_finance_blog/2007/09/financial-infra.html
- Hafizović, R. (2006). Oni dolaze da uzmu našu decu. *Oslobođenje*, 25.11.2006
- International Crisis Group (2005). Serbias Sandzak – Still Forgotten. *Europe Report*, No. 162.
- Jevtić, M. (2004). Džihad u domaćoj i svetskoj javnosti. *Zbornik Matice Srpske za društvene nauke*, št. 116-117.
- Jusuf Barcic funeral. Članek je dobljen 08.02.2010 na www.youtube.com
- Kaj je vera? Članek je dobljen 01.02.2010 na <http://www.religije.com/islam.htm>
- Lawrence, B. B. (2000). *Shattering the Myth - Islam beyond the Violence*. Princeton, Princeton University Press.
- Michaletos, I. (2007). The Balkans Islamic Jihad – A Paneuropean Calamity. *The Research Institute for European and Ameircan Studies*.
- Nauči za 5 min šta znači Vehabija. Članek je dobljen 10.03.2010 na www.youtube.com.

- Oliver, H. J. (2003). *The Wahhabi Myth*. London, Trafford Publishing.
- Pasha, E. S. (1978). *Wahhabism and Its Refutation by the Ahl ul Sunna*. Istanbul, Isik Kitabevi.
- Potežica, O. (1994). Islamski faktor na Balkanu. *Međunarodna politika*, 1093.
- Potežica, O. (2006). *Islamska republika Imama Homeinija*. Beograd, Filip Višnjić.
- Potežica, O. (2007). Vahabiti - pridošljice na Balkanu. *Politologija religije*. Beograd, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju.
- Potežica, O. (2007). *Vehabije između istine i predrasuda*. Beograd, Filip Višnjić.
- Rahman, F. (1983). *Duh Islama, IZ*. Beograd, Prosveta.
- Rahman, F. (1990). *Savremena ideologija tumačenja Kurana i islama*. Zagreb, Kulturni radnik.
- »Reis mora snositi odgovornost i za razbijanje bivše Islamske zajednice«. Članek je dobljen 12.03.2010 na http://gusic.tripod.com/intervju_adnan_silajdzic.htm
- Resley, E. (2007). *The Policy Implications of Kosovos Growing Tendency Towards Extremism*. The Insitute for Religion and Public policy. Washington.
- Sergejevič, V. L. (1987). *Istorija religija istoka*. Beograd, Novo delo.
- Silajdžić, A. (2006). Vehabizam u BiH će biti još snažniji i agresivniji. *Oslobođenje*, 11.11.2006.
- Smailagić, N. (1990). *Leksikon islama*. Sarajevo, Svjetlost.
- Sušić, M. (2006). Vehabije u BiH niko nije zvao. *Dani*, 491.
- Vehabije i huligani. *Be 92*. Članek je dobljen 11.02.2010 na http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=06&dd=05&nav_category=12&nav_id=199956
- Vehabije prete. Članek je dobljen 01.03.2010 na <http://www.naslovi.net/2010-01-29/vecernje-novosti/vehabije-prete/1519005>
- Velika policijska akcija: Blokirana Gornja Maoča. *Oslobođenje*. Članek dobljen 15.03.2010 na <http://www.oslobodjenje.ba/index.php?id=5077>
- Zukorlić, M. (2007). Ako mi stradamo, stradaće i država. *Kurir*, 29.04.2007.
- Zukorlić, M. (2007). Sandžak nije tempirana bomba. *Pravda*, 09.08.2007.

DELOVNI ŽIVLJENJEPIS KANDIDATA

Moje ime je Andrej Beljan. Rojen sem 22.07.1968. Po osnovni šoli sem nadaljeval šolanje na Srednji splošni vojaški šoli v Ljubljani. Po zaključeni maturi sem nadaljeval s šolanjem na vojaški akademiji v Beogradu. Leta 1991 sem se zaposlil v Teritorialni obrambi Republike Slovenije. Aktivno sem sodeloval v osamosvojitveni vojni.

V Slovenski vojski sem zaposlen že skoraj dvajset let in sem opravljal različne dolžnosti. Najdlje sem opravljal delo poveljnika pehotne čete. Večkrat sem sodeloval na mednarodnih mirovnih operacijah.

Leta 2006 sem se vpisal na Fakulteto za varnostne vede, kjer letos zaključujem visokošolski študijski program.

V prostem času, ki ga je sicer malo, se ukvarjam s športom.

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Andrej Beljan izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom »**Vpliv vahabizma kot grožnja na Balkanu**« rezultat lastnega dela in da so rezultati korektno navedeni.

Ljubljana, 11.5.2010

Andrej Beljan